

ТЕОРИЯ НА ВЪЗПИТАНИЕТО

Доц. С. Цветкова, д.пс

Понятие за възпитателен процес. Определение и функции

Възпитателният процес е процес на интеракция, в който в съответствие с целите и задачите на личността и обществото, се реализира организирано влияние и взаимодействие. Целта на процеса е формиране и развитие на личността на обучаемите чрез овладяване на социалния и духовен опит, ценности и отношения.

Функции на възпитателния процес:

- Запазване на физическото и психично здраве на възпитаниците;
- Организиране на разнообразната дейност на учащите;
- Формиране на ценностни и социално-адаптивни отношения при общуването между връстници и с преподаватели;

- Формиране на нравствени, естетически, волеви и физически качества;
- Осъществяване на превантивни, корекционни и преодоляващи девиантните прояви въздействия и мероприятия.

Логика на възпитателния процес.

- *Анализ* – Изучаване личността на възпитаемите и социално-педагогическите ситуации;
- *Диагностика* – Определяне нивото на развитие, установяване на причинно-следствените връзки обуславящи това развитие;
- *Прогностика* – Формулиране на очакваните резултати и условията за тяхното постигане;

- *Проектиране* – Разработване на планове и програми, подбор на подходите и насоченост на целите;
- *Организация* – Формиране на мотивационната сфера, организация на дейността и общуването;
- *Контрол и оценка* – Оценяване и контрол над процеса и неговите резултати, определяне ефективността на използваните методи и подходи; оценка на целите.

Принципи и методи на възпитанието

Принципи

- Връзка на възпитанието с жизнената практика;
- Комплексен подход (единство на целите, задачите, принципите, методите и подходите на възпитанието);
- Единство между съзнание и поведение;
- Възпитаване чрез дейностите и личния пример;

- Възпитаване в колектива, в процеса на общуване и взаимодействие;
- Съчетаване на педагогическото ръководство с инициативността на учениците;
- Зачитане и уважение към личността на възпитаниците (индивидуално-диференциран подход);

- Отчитане на потенциалните възможности и положителни качества;
- Отчитане на възрастовите и индивидуални специфики в развитието;
- Единство на възпитателните въздействия и методи;
- Приемственост и системност на възпитателния процес.

Методи

Методи за формиране на личността:

- Беседа
- Лекция
- Дискусия
- Метод на личния пример

Методи за изграждане на дейността и поведението

Педагогическо изискване (пряко: нареждане, указание, препоръка, косвено: молба, съвет, намек)

- Приучаване – един от най-старите възпитателни методи, насочени към изграждане на правилно поведение (Предполага контрол и самоконтрол над действията и поведението)
- Упражняване (стимул-реакция-подкрепяне)
- Създаване на възпитаващи ситуации

Методи за стимулиране на поведението и дейността

- Поощрение
- Наказание

Задачи на възпитанието

- Подготовка на подрастващите и оказване на помощ при определяне смисъла на живота;
- Проява и развиване на творческите потенциали в сферата на социално-полезната и значима дейност и общуване;
- Формиране на нравствена култура, социално поведение, в съответствие с обществените норми;

- Формиране на самосъзнание, чувство на собствено достойнство, ценностно отношение към собствения живот, способност за самопознание, саморегулация и самореализация, обективна самооценка;
- Възпитание на гражданска отговорност, чувства и поведение;
- Умствено възпитание, способност за творчество, креативност, желание за самообразование;
- Екологично възпитание и образование;

- Развитие на междуличностна култура и комуникативен опит;
- Физическо възпитание – здравословен начин на живот;
- Формиране на готовност за семеен начин на живот;
- Формиране на готовност за труд, професионална и квалификационна дейност.

Превъзпитание и самовъзпитание.

- *Превъзпитание* – Коригиране на поведението, отстраняване на грешните разсъждения и оценки, преодоляване на девиантното поведение.
- *Самовъзпитание* – Съзнателна и целенасочена дейност за формиране по самостоятелен път на определени социално значими качества и преодоляване на негативните.

Закономерности на възпитателния процес

- Основополагащата закономерност се свързва с изискването за създаване на позитивна атмосфера за протичане на възпитателния процес. В такава атмосфера се появява чувството на доверие, защита, спокойствие, увереност. Да обичаме детето, такова каквото е, а не такова, каквото искаме да бъде.
- Колкото е по-съдържателна, целепоставена, разнообразна и добре организирана е дейността на учениците, толкова по-ефективно ще бъде формирана тяхната личност.

- Формирането на личността е толкова по-ефективно, колкото по-пълноценно се развива потребностно-мотивационната, интелектуална и емоционално-волева сфера.
- Колкото по-интензивно детето бива въвеждано в културната среда, толкова по-пълноценно се развиват неговите способности.
- Колкото по-силно е положителното влияние на възпитателния процес върху личността, толкова по-високи са постигнатите резултати.

- Колкото по-целенасочено е влиянието на вербалните и сензорно-двигателните процеси върху индивидите, толкова по-пълноценно е изграждането на личността.
- Колкото по-малка е „видимата” дейност на възпитателя (при задълбочена и обширна „скрита” дейност), толкова по-силно е въздействието върху възпитаниците.

Диагностика на резултатността от възпитателния процес

- *Диагностична дейност* – оценъчна, направлявана дейност, насочена към отделния индивид или към колектива с цел да бъде определено нивото на възпитаност и оптимизиран учебно-възпитателния процес.

Съществува диагностика на степента на агресивност, толерантност, страх и тревожност, социометрия и др. Извършва се посредством наблюдение над поведението, мотивите, знанията, представите.

Възпитателната система в учебните заведения

Съдържание

- Училищната възпитателна система е форма на интеграция на възпитателните въздействия в цялостния възпитателен процес, в който възпитателните цели са съобразени с целите на детската личност и задачите за разрешаване в конкретното възпитателно пространство.

Училищната възпитателна система

ВКЛЮЧВА:

- Цели, изразени чрез концепции;
- Дейности;
- Субекти;
- Интегриращи отношения;
- Средова система;
- Управление.

Принципи

Актуалните принципи за изграждане и развитие на училищната възпитателна система са: системност, обективност, информационна достатъчност, възпитаващи ситуации, демократизъм, обратна връзка, конкретни цели, дисциплина и ред, стимулиране, възнаграждение, поощрение на инициативността и др.

Критерии

- Създаване на психолого-педагогически условия за развитие на системата;
- Сътрудничество;
- Благоприятен психолого-педагогически климат, хуманистично отношение, демократичност, права и отговорности;
- Изпълнимост на целите;
- Наличие на колектив;
- Професионална, комуникативна и педагогическа култура на учителя;
- Ценностни ориентации и нивото на възпитаност на обучаемите.